Ötven év termése

Ötvenéves a szegedi Gabonatermesztési Kutató Intézet — ezzel a kiegészítő szöveggel ütik rá a posta pecsétjét hamarosan a Szegedről induló levelekre. Az intézet öt évtizedéből három a felszabadult haza mezőgazdaságának szolgálatában telt el — ezzel a megállapítással indítja útjára a jubileumi évkönyvet az intézet igazgatója, Szániel Imre.

Papíroson hetven évvel ezelőtt döntöttek a szegediek száján Kender Akadémiának mondott kutató- és oktatóközpont alapításáról, alapkövét hatvan éve rakták le, a kutatás 1924-ben kezdődött meg falai között négy idetelepített intézet munkájaként. Érdemes néhány szóval megemlítenünk mind a négyet.

*

A mai nemzedéknek már külön magyarázni kell, miért áll az intézet előtt a kenderfonó guzsalyos szobra. Azért, mert itt kezdte munkáját a kender- és lentermesztési intézet. Létrehozását a Dél-Alföld ipari növénye és a belőle élő feldolgozóipar egyaránt indokolta. Szegedkutatóknak és régebbi időkre emlékezőknek is érdekes lehet az a kép, amelyen a város tornyai előterében lentáblák húzódnak. Az intézetben született a ma is köztermesztésben levő, elődeinél finomabb rostú szegedi 9-es kender, és a Maros nevű olajlen is.

Magassy Dániel tudományos titkár segít az indulás éveitől napjainkig sorba szedni, hogy a mezőgazdaság szolgálatában álló kutató intézet hogyan kezdte munkáját, és mit végzett ötven év alatt. Az általános növénytermesztési intézet kezdő éveiben bőven termő kukoricával, a szegedi sárga lófogúval örvendeztette meg a termelőket, a bánkúti búzanemesítőkkel együttműködve pedig a gabonatermesztés sorsába szólt bele. Ismét egy érdekes adalék a város történetéhez: a mostani Odessza városrész helyén valamikor rizstelep is volt. A rizsnemesítés és -honosítás innen indult — 104 különféle fajtával kezdődött —, az intézetnek köszönhető, hogy környékünkön ma is beszélhetünk rizstermesztésről. Történelmi adalék csupán, hogy a gyapottermelés meghonosítását kétszer is feladatul kapták a szegediek, s húszas, illetve harmincas évek után az ötvenes évek elején is. Átütő siker egyik alkalommal sem született, ez a növény jóval hosszabb nyarat kíván, mint amilyennel vidékünk szolgálhat.

Tájunk fűszernövénye, a paprika a magyarázat rá, hogy ide került a Paprika- és Vegykísérleti Állomás is. A paprika minősítésének a kérdéseivel foglalkozott kezdetben intenzíven, később a nemesítésbe is bekapcsolódott. A szegedi paprikát világhírűvé, és ennek révén magát a termőtájat is híressé az itt nemesített paprika tette. Jobb festéktartalmával más paprikatermelő országokat is maga mögé szorított.

Külön fejezete az intézet történelmének a homoki szántóföldi növénytermesztés szerteágazó problémáinak tisztázása kísérletek szakadatlan sorával. Keverve most már a kronológiai sorrendet, az ugyancsak világhíres makói hagyma története se írható meg az intézet közreműködése nélkül: a harmincas évek közepén bekapcsolódott a hagymás szövetkezet által indított nemesítés irányításába. Későbbi munkájukat a nemesített makói hagyma világszerte ismert neve mellett a termesztés módszereinek a gépesítés felé vivő útja is jelzi. Több állami szabadalom a tanú rá, hogy a gépesített hagymatermesztés bölcsőjét itt kell keresnünk.

Számos fényképet őriznek Szegeden annak szemléletes igazolására, hogy a javított, szikes terület több termést ad, mint a javítatlan, mésztelen szikes. A talajjavító állomás — a negyedik a kezdettől meglevő intézetek között — dolgozta ki először a Duna—Tisza közén és a Tiszántúlon található szikes földek eltérő javítási módjait igen kedvező eredményekkel. Az intézetbeliek tették meg a nagyüzemi, gépesített szikjavítás első lépéseit is 1942-ben, és irányítói maradtak ennek a munkának az 1946-ban kezdődött országos akció idején is.

*

Először az Alföld, aztán a Dél-Alföld kísérleti intézete volt 1970-ig az újszegedi központú intézet — korábbi neve is erre utalt —, országos feladatra, a gabonatermesztés kutatásainak összefogására évtizedünk elején kapott megbízatást. Még mielőtt erre kitérnénk, feltétlenül említenünk kell azt az erőfeszítést, amit a kutatók eredményeik elterjesztésére tettek. A nagyüzemek — uradalmak — kezdettől fogva tudták, hogy egy új fajta vagy új termesztési mód megsokszorozhatja a termést, közvetlen kapcsolatot tartottak tehát a mezőgazdasági tudományok kútfejével, a kisparaszti parcellák gazdáit sem hagyta azonban magára az intézet. Több mint háromezer kisgazdával tartottak kapcsolatot a kutatók — az üzemi próbákat is ez a kapcsolat jelentette —, télen pedig a gazdakörök előadásain terjesztették elő az újabb, gyümölcsözőbb ismereteket. 1935 telén 37 előadást tartottak az olvasókörökben, az intézetben folyó kutatásokat pedig 490 kistermelő tekintette meg.

Napjainkban Szabolcs-Szatmár megye termelési eredményei éppúgy függhetnek a szegedi Gabonatermesztési Kutató Intézet munkájától, mint Győr Sopron megyéé. Az ország minden megyéjére kiterjedően körülbelül 100 mezőgazdasági nagyüzemmel van rendszeres kapcsolata. Ezekben a gazdaságokban próbálja ki a minősített és várományos fajtákat, az őszi búzát, árpát, rozsot, zabot, szemescirkot és a hibrid kukorica újabb fajtáit. Egyre világosabban látják a kutatók, hogy a jövőben nemcsak az lesz egy-egy fajta elbírálásának szempontja, hogy mennyit tul teremni, az is, hogy egy hektár terméséből mennyi hús, tej, tojás állítható elő, vagy milyen kenyeret tudnak sütni belőle a pékek.

Külön említenünk kell, hogy valamennyi kukoricatermesztési rendszerrel szoros kapcsolata van a szegedi intézetnek, a tiszaföldvári búzatermesztési rendszert itt dolgozták ki, és döntő szerepet vállaltak a makói hagymatermesztési rendszer létrehozásában is.

Nehéz lenne összeszámlálni, hány új fajtával gyarapították 50 év alatt a mezőgazdaságot az újszegedi kutatók. Önmagában a számok sora nem is adná tükrét félévszázad munkájának. A kísérleti intézettől még a tájékozatlan ember sem várja, hogy futószalagon öntse új fajtáit. A tudományos kutatásoknak eredménye lehet a terméssel rakott futószalag — jó is, ha ide vezetnek a vizsgálati eredmények —, de maga a kutatás araszról araszra halad. Annak meghatározása, hogy egy-egy növény milyen körülmények között adja a legjobb, legtöbb termést, sokszor fontosabb lehet, mint egy új fajta létrehozása. Említsük meg mégis, hogy az ötvenedik évét átlépő intézet öt ígéretes búzával és húszon felüli kukoricával iratkozott föl a fajtajelöltek listájára. Két búzáját és három hibrid kukoricáját a közelmúltban minősítették.

*

Rövid összefoglalónk végén lépjünk vissza a jubileumi évkönyv előszavához: „Az alapítók bölcs elhatározással helyezték az intézetet Szegedre. Ez a város mindenkor az Alföld mezőgazdasági központja volt. Még most is az, de ennél több is. Szeged az egyetemével, az MTA Biológiai Központjával olyan tudományos környezetet biztosít a Gabonatermesztési Kutató Intézet számára, melyet máshol mindenütt nélkülözni kellene."

Horváth Dezső

Újjászületik a tatabányai szénmedence

Új bányát nyitottak

A Tatabányai Szénbányák történetében újabb fejezet kezdődött egy esztendeje. Ekkor indult el két bányászcsapat a tatabányai Somlyó aknáról Csordakútra — Tatabányától 15 kilométerre —, hogy megkezdje az új bánya feltárását. Egy hónap múlva már elérték a szénfalat, és kiépítették az első frontfejtéshez szükséges vágatot. Júliusban aztán további események történtek: befejezte munkáját a Somlyó akna és a bányászok, több mint kétszázan, átmentek az új aknába. Azóta egyszerre halad Csordakúton az építés és a termelés, egyre újabb építmények kerülnek a bányaudvarra, és újabb gépek a bányába.

Az alapos kutatófúrások befejezése után a szakemberek megállapították, hogy ezen a területen mintegy 3,5 millió tonna, kiváló minőségű barnaszén található — több mint 5 ezer kalória fűtőértékkel —, aránylag könnyen kitermelhető körülmények között. Ez a mennyiség bőségesen pótolja a Tatabányán korábban leállított aknák termelését, s így a jövőben sem csökken a neves bányaváros környékéről érkező szén mennyisége. A széntelepek fekvése megegyezik a bánya környékének felszínével, s így a kitermeléshez nincs szükség sem függőaknára, sem költséges felvonó-berendezésekre.

A szénmező felett összesen mintegy 60 méternyi vastagságú fedőréteg található, amely palás szerkezetű, édesvízi mészkő, tetején pedig egy kisebb erdő és szántóföld terül el. A laza szerkezetű fedőréteg óvatosságot kíván a bányaművelőktől, mert nagy az omlásveszély. Ezért a frontfejtésekben súlyos acéltámok biztosítják a munkát, és szilárdan tartják az őstengeri kagylómaradványokat rejtegető fűtét, vagy ahogy a bányászok nevezik: a csigás tetőt.

A fiatal bányában a frontfejtésen három műszakban átlag 60 bányász dolgozik, s egy ember napi átlagteljesítménye eléri a 10 tonna szenet. A mostani, napi 60 vagon széntermelés a közeljövőben tovább gyarapszik, és eléri a 100 vagont. Addigra azonban már nemcsak a mostani úgynevezett kis front dolgozik csupán, hanem a nagyobbik is, amely a bánya második vágata lesz. Az előkészületek már megtörténtek az áprilisban tervezett indulásra. Az elővájó brigádok ugyanakkor már dolgoznak a harmadik számú frontfejtésen, amelyet az év végére nyitnak meg. Rövidesen megkezdik az első lejtakna építését is.

Az új bánya bővítésével egyidőben a felszínen is nagy változások várhatók a közeljövőben. Helyére emelik a végleges szénszállító pályákat és az óriás tárolóbunkereket. Ezek biztosítják a szénszállítás teljes gépesítését. A nyár közepére elkészül a főépület, amelyben többek között az öltözőket helyezik el.

Amíg Csordakúton már javában tart a szénvagyon kitermelése, addig közvetlen közelében egy másik völgyben, Nagyegyházán újabb fúrótornyok jelzik a leendő szénmező körvonalait. A kutatófúrások már eddig is sok értékes adatot szolgáltattak a szakembereknek. Ma már bizonyos, hogy Nagyegyházán nem csak további jelentős szénvagyon található, hanem tekintélyes bauxitkészletek is nyugszanak a szénréteg alatt. Ezért kapott az idén még nagyobb lendületet a kutatómunka, amelyre kormányzatunk 60 millió forintot biztosított. A jelenlegi ismeretek szerint a szén alatt 13 méter vastagságú bauxitréteg helyezkedik el. A kutatások előreláthatóan még évekig tartanak, s 1977-ben határoznak a bauxitkincs kiaknázásáról. A nagyegyházi szénmedence bányanyitásáról azonban már a közeljövőben döntenek az illetékesek.

Ha megvalósulnak az elképzelések és igazolódnak a kutatók feltevései, ez lesz az ország első olyan bányája, ahol egy ugyanazon aknából és ugyanazokkal az eszközökkel hozzák felszínre a szenet és a bauxitot. A következő években tehát minden bizonnyal sokat hallunk még a tatabányai szénmedence újjászületéséről.

N. I.

A Delta új száma

Földrengések Magyarországon címmel cikket és térképet közöl a Delta Magazin új száma. Ismerteti a delfinek intelligenciájával kapcsolatos kutatásokat, a nagy reményeket követő kiábrándulást, a józan tényeket, és a még megfejtetlen rejtélyeket. Megírja, hogy a fizikusok az „abszolút 0 fok" ismeretében a meleg felső határát keresik a kétbillió Kelvin-fok körül — a repülőgéptervezők a motorok lecsendesítésére törekednek — a villamos- és hibridautók helyüket és tökéletesebb formáikat keresik.

Mérlegeli a lap a különféle — műszerekkel ellenőrzött — öngyógyítási próbálkozások kilátásait, beszámol a vándorló kontinensek alatt geofizikai nyomozással feltárt szénhidrogén- és érckészletekről, az elméleti fizika részecskekutatásának új fejezetéről, az épületgyártás nagyüzemi módszereivel is kialakítható fantáziadús építményekről, valamint szegedi kutatók eredményeiről, akik a zsenge zöldborsó feldolgozásával fontos fehérjeforrást derítettek fel. Részletes cikk szól a sejtbiológia új felismeréséről, a sejtosztódás menetének pontosabb megismeréséről. Ezenkívül számos hír, információ, érdekesség, a népszerű Delta-lexikon, s száznál több fénykép egészíti ki a bővített terjedelemben megjelent legújabb Delta-számot.

(KS)

A tánc varázslója

Idén lesz 50 éves Mahmud Eszambajev, a világhírű szovjet táncművész. „A tánc az öröm művészete" — mondja Eszambajev. Fellépései alkalmával a nézőtér zsúfolásig megtelik csodálóival.

A kiváló táncos és kitűnő drámai színész művészetében elsősorban koreográfiai leleményének gazdagsága, rendkívüli alakváltoztató képessége és nagyszerű rögtönzése a meglepő. Művészete — a tánc és az arcjáték összhangja. Minden száma sajátos, érzelmi egységet képező kompozíció.

Mahmud Eszambajev repertoárjában a Szovjetunió és más népek táncai szerepelnek. Bármilyen — csecsenc, spanyol, vagy indiai — táncot ad elő, mindegyik koreográfiai remekművét művészi-társadalmi motívumokkal tölti meg.

(APN — KS)

Hegedűs András:

Móra Ferenc hétköznapjai

62. Néhány megjelent tanulmánya pedig egyértelműen dokumentálta: a régészet tudósa is volt, aki tudósként is az életre figyelt, ásatásai eredményeivel a korabeli életet rekonstruálta, a holt tárgyakba életet lehelt. Nagy jelentőségű például az 1932-ben megjelentetett *Néprajzi vonatkozások a szeged-vidéki népvándorláskori és korai magyar leletekben* című tanulmánya. Ebben fejtette ki egyértelműen a néprajz és a régészet egymásrautaltságát. „A régészet: megkövesedett néprajz: és a néprajz: élő régészet. Nem mondom, hogy nem tudnak egymás nélkül elbicegni, de járni csak együtt tudnak."

Móra inkább a kutató ásójával, mint a tudós tollával dolgozott. Gúnyolódott is, játszott is önmagával, amikor ilyen neveket adott régészönmagának: „a magyar kultúra öregbérese"; „a kultúra vidéki útkaparója"; „a kultúra mezítlábas cselédje"; „sírnyitogató mesterember"; „nem is okleveles vakondok"; „régiségkereskedő".

Négyezer embert támasztott fel Móra Ferenc ásója. Az egyik tudós szerint köteteket lehetne írni ásatási eredményeiről. Az ő anyagára támaszkodva „meg lehetne rajzolni az egész Alföld történetének keresztmetszetét". A szegedi múzeum régészeti anyagának világhíre lett. A hazai irigy kollégák egyszerűen csak „szerencsés kezű régésznek" tartották írónkat. Pedig nem a véletlen játékáról volt itt szó, hanem arról, hogy Móra bele tudta magát élni a régi korokba, s ezért volt képes a legnagyobb valószínűséggel megállapítani egy-egy régiség felbukkanásakor, hogy hol kell keresni a településeket és a temetőket.

A régészeti tudomány jeles művelői ma is tisztelegnek Móra Ferenc emléke előtt.

Vannak sokan, akik Mórát mindmáig a régészet legnagyobb hatású népszerűsítőjének tartják. A tudománynépszerűsítő tevékenységét a múzeumi anyag rendezésével, előadásokkal, felvilágosító beszélgetésekkel és írásaival végezte. S mindig tudatosan, szinte tervszerűen.

Tudományos szempontok és tudománynépszerűsítő törekvések vezették Mórát a múzeum anyagának rendszerezésekor. 1917-ig a szegedi múzeum gyűjteményében — mint az ország többi múzeumában is ekkor — tipológiai szempontokat tartottak szemelőtt, azaz, maga a tárgy volt fontos, és nem a hozzáfűződő élet. Móra az anyag elrendezésében kronológiai sorrendet valósított meg, és világosan fogalmazott, mindenki által könnyen érthető szövegekkel magyarázta a tárgyak életét, mutatta be a különböző korok átfogó képét. Móra szinte életre keltette a holt tárgyakat. Arra törekedett, hogy a látogatót a tudni akarás vágya, és ne a kuriózumok, a múzeális ritkaságok látványa hozza be a kultúrpalotába. A szegedi múzeum az ő irányításával a tudománynépszerűsítés hatalmas iskolájává formálódott! Amit tervezett, megvalósult: „... a látogató a régiségtárban ... lépten-nyomon hozzádörgölődzik a tudáshoz, s ha akarja, ha nem, elviszi magával, mint ahogy a mezőn sétáló ember akaratlanul is elviszi a ruháján a vadvirág belekapaszkodó magját, és szórja, terjeszti, amerre jár, anélkül, hogy tudna róla". Egyik méltatója, aki közelről ismerte a régész és a múzeológus Móra munkáját, ezeket állapította meg: „Móra múzeuma a legkitűnőbb tanító, népnevelő, szemléltető múzeum. Tanítani kellene..., hogy kell rendezni a jó múzeumot. Az ő múzeumát mindenki megérti és élvezettel szemléli: a legegyszerűbb tanyai paraszt és a miniszter... Nem néma, unalmas, poros antikvárius-bolt az ő múzeuma, hanem majd megszólal, sőt beszél, holt korszakokat, letűnt világokat elevenít meg... Hogy csak egy példáját idézzem Móra szemléltető ötleteinek és csoportosító leleményességének. A példa címe ez lehetne: A tehén és a numizmatika. Ott van a tehén és a tehén mellé sorra kirakva a tehén ára a legkülönbözőbb történelmi korokban és népeknél a megfelelő pénznemekben: sestertiusokban, régi tallérokban, forintokban, szóval a legegyszerűbb paraszt is látja, mennyiért lehetett venni egy tehenet például a rómaiaknál, vagy nálunk a tatárjárás idejében. Nagy Lajos király alatt, a mohácsi vész után, Rákóczi Ferenc korában, és mindjárt megismeri az egykorú pénzeket is. Ez csak egy példa, de ilyen ötlet százával akad a szegedi múzeumban.

(Folytatjuk.)